

ŠTEFAN KOCIANČIČ (1818–1883) IN NJEGOVA PRVA NAVODILA ZA UREJANJE KNJIŽNIC NA SLOVENSKEM¹

PETRA KOLENC

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU

petra.kolenc@zrc-sazu.si

Izvleček: Leta 1875 je v Gorici izšel priročnik *De Bibliothecis, preaprimis parochialibus rite ordinandis, dirigendis et conservandis brevis instruction*, ki ga je napisal tedanji semeniški profesor, duhovnik, jezikoslovec, zgodovinar, leksikograf, pesnik, publicist in bibliotekar Štefan Kociančič (1818–1883). Z njim so bila pravila za inventarizacijo, katalogizacijo in sestavo splošnih in posebnih seznamov za vodenje knjižničnih fondov tako bogatih knjižnic kot skromnih osebnih knjižnih zbirk začrtana mnogo prej, preden smo na Slovenskem dobili prva navodila (*Pruske instrukcije* iz leta 1899), ki so veljala za enega temeljnih predpisov za katalogizacijo.

Ključne besede: Štefan Kociančič, Gorica, Centralno bogoslovno semenišče, 19. stoletje, semeniška knjižnica, prva navodila, katalogizacija

Uvod

Goriška s hrambo eno najbogatejših meščanskih knjižnic – te so na pragu 19. stoletja zaznavali tudi slovenski meščani –, knjižnico dr. Henrika Tume,² ne predstavlja samo vpogleda v evropske knjigotržke tokove ob koncu 19. stoletja, ampak tudi zibelko prvih navodil o tem, kako »pravilno urediti, upravljati in ohranjati knjižnice« na Slovenskem. S slovenskim prevodom priročnika *Knjižnice, kratko navodilo o tem, kako pravilno urediti, upravljati in ohranjati knjižnice, predusem župnijske*,³ ki ga v originalu hrani Škrab-

čeva knjižnica na Kostanjevici, je bibliotekarska stroka bogatejša za prvi priročnik, ki ga je sicer v latinskem jeziku napisal goriški semeniški profesor Štefan Kociančič (1818–1883) leta 1875 v Gorici. In če bi se izrazili v publicističnem jeziku, bi lahko dejali, da gre za predhodnika navodil za (vzajemno) katalogizacijo oz. nekakšna navodila za »COBISS 19. stoletja«, saj so Kociančičeva navodila stremela k poenotenju zapisov.

Goriški genij Štefan Kociančič

Poliglota Štefana Kociančiča, rojenega v Vipavi na božič leta 1818, lahko z znanjem več kot dvajsetih jezikov opišemo tudi kot polihistorja, nekakšnega »homo universalisa«, ki je na svoji življenjski poti sprejel vlogo duhovnika, profesorja, jezikoslovca, zgodovinarja, leksikografa, pesnika, publicista ter bibliotekarja in zaradi vsega postal eden pomembnejših tvorcev kulturnega življenja na Goriškem sredi 19. stoletja.

Kociančič se spominja hiše z vrtom, poljem in vinogradi, kjer je odraščal, ter žalosti ob dejstvu, da so si celotno posest zaradi zadolženosti razdelili upniki. Družina se je zato razselila po

¹ Članek je povzet po spremni študiji *Štefan Kociančič (1818–1883) in njegov doprinos k bibliotekarski stroki*, objavljen ob prevodu Kociančičevega dela *De bibliothecis* (Kolenc 2015: 35–60).

² Javno dostopna v prostorih Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici skupaj z javno dostopnim katalogom <https://zimk.zrc-sazu.si/eknjiga/Tuma-katalog.pdf>.

³ Leta 2015 je v sodelovanju Raziskovalne postaje ZRC SAZU in Lavričeve knjižnice iz Ajdovščine izšel prevod dela *De Bibliothecis, preaprimis parochialibus rite ordinandis, dirigendis et conservandis brevis instructio* iz leta 1875, ki ga je iz latinščine prevedel Bogomir Trošt.

Goriški. Iz številnih Kociančičevih besedil je razvidno, da je imel nostalgichen odnos do časa, ki ga je preživel v Vipavi,⁴ še bolj pa se je ta odnos poglobil z njegovim prihodom v Gorico. Preteklost, na katero se je vedno znova oziral in jo primerjal s tedanjim časom, je tudi pozneje v življenju spremljala njegov sicer konservativni, vendar raziskovalni duh (Kolenc 2015: 37). Pomembnemu možu se je do sedaj s simpozijem *Stefano Kociancic: (1818–1883) un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*, organiziranim leta 1984, poklonila zgolj italijanska javnost. V omenjeno leto 1984⁵ sega izdaja ene najpomembnejših publikacij, ki je s pomočjo slovenskih in italijanskih raziskovalcev z različnih vidikov osvetlila življenje in delo Štefana Kociančiča: *Stefano Kociancic (1818–1883), un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Publikacijo je v italijanskem jeziku s slovenskimi izvlečki izdal Istituto di storia religiosa e sociale v Gorici. V njej lahko razberemo veličino delovanja Štefana Kociančiča kot cerkvene osebnosti (Kralj 1984: 21–30), hebreista (Tamani 1984: 31–35), bibliotekarja (Fabro 1984: 46–48), proučevalca Stare zaveze, zgodnje krščanske dobe, liturgije (Tavano 1984: 49–76), deželnega zgodovinarja (Tavano 1984: 77–88) in profesorja na bogoslovnem semenišču v Gorici. Iz bibliografije njegovih del, napisanih v latinščini (Tavano 1984: 103–107), hebrejščini (Marušič 1984a: 109) in slovenščini (Marušič 1984b: 111–130), pa je razbrati ploden publicistični opus semeniškega profesorja in soavtorca ter povezovalca »goriške mednarodne stvarnosti v duhu deželnega patriotizma«, kot je v eseju o pomenu Štefana Kociančiča za Slovence zapisal zgodovinar Branko Marušič (1984: 37–44).

Kociančič se je že v srednji šoli zanimal za eksotične jezike, ki jih je kot samouk spoznaval vse svoje življenje. Kot gimnazijec je velikokrat zašel k bratu, ki je bil vikar v Bukovem na Šentvriški planoti. Tam je med knjigami našel hebrejsko slovnico in se začel z vnemo učiti hebrejščine. Bil

je tudi velik ljubitelj »dramatične umetnosti«. V svojem stanovanju je osnoval domače gledališče, kjer je s sošolci prirejal, uprizarjal in režiral igre. V gimnazijskih letih je bil domači učitelj pri okrožnem glavarju baronu Gleispachu v Gorici. Prav pri njem je spoznal tedaj enega najpomembnejših kulturnih in narodnih buditeljev na Goriškem, Valentina Staniča.⁶ Ta ga je navdušil za slovenščino (Rijavec 1982: 82).

Študij je nadaljeval na goriškem semenišču, kjer je vzorno uredil knjižnico in pomnožil njeno zbirko na približno 16.000 zvezkov. Leta 1841 je bil posvečen v duhovnika, od leta 1842 do 1846 je služboval v Ločniku pri starem dekanu Josipu Stibelu, čigar *Pridige in druge slov. spise* je izdal po njegovi smrti leta 1853 v Gorici. V tistem času se je poglobljeje seznanil s furlansko kulturo in mentaliteto in jo kot prvi prek publicistike približal slovenskemu prostoru. Nato je spet prišel v Gorico, kamor so ga l. 1846 poklicali kot profesorja. Predaval je zgodovino semitskih jezikov in zgodovino Svetega pisma, ki ga je razlagal in prevajal po hebrejskem izvorniku. Kot profesor je med učenci užival velik ugled, njegova predavanja so bila zaradi zanimivega podajanja snovi dobro obiskana. Začel je plodno pot profesorja, predvsem pa učenjaka, ki je vse svoje sposobnosti posvečal starim orientalskim jezikom. Seveda pri tem ni zanemarjal drugih jezikov, potrebno je poudariti, da je poznal kar 31 jezikov, od tega 15 bolje, 16 slabše. Med vsemi mu je bila najljubša hebrejščina, v kateri je pisal tudi pesmi. Povsem domači so mu bili slovenščina, nemščina, italijanščina, francoščina, španščina, furlanščina, latinščina in grščina. Uspešen je bil pri razbiranju angleških, portugalskih, romunskih, turških, perzijskih, koptskih, arabskih in drugih tudi slovanskih tekstov, vključno s staro cerkveno slovanščino, ki jo je hotel vpeljati med študente v semenišču, posebej zaradi bogoslovcev iz Kvarnerja. Od slovanskih jezikov je poznal srbohrvaški, češki, lužiški, poljski, ruski in bolgarski jezik. Poskusil je tudi sanskrt, vendar se mu je ta izkazal za pretrd oreh. Skromen, a marljiv vipavski poliglot je za seboj

⁴ Vipava, ki je bila upravno na Kranjskem, je do 1830 pripadala goriški nadškofiji.

⁵ Istega leta je (v soizdajateljstvu z Goriškimi muzejem) izšel prevod bolgarskih narodnih pesmi, ki sta jih zbrala brata Miladinova, prevedel pa Štefan Kociančič leta 1861 že takoj po izidu izvornika v Zagrebu.

⁶ Valentin Stanič, slovenski rimskokatoliški duhovnik, alpinist, pesnik, pisatelj, prevajalec, učitelj, vzgojitelj in kulturni delavec, *12. februar 1774, Bodrež, †29. april 1847, Gorica. Več glej v Breclj 1973.

pustil obsežen, a še ne povsem obdelan opus. S številnimi knjigami, ki jih je napisal, prevajal ali nanje zgolj opozarjal, je skušal postaviti slovenski jezik v ospredje. Kociančič je veliko objavljal v slovenskih časopisih: *Novice*, *Zgodnja Danica*, *Slovenska Bčela*, *Šolski Prijatelj*, *Glas*, *Besednik*, *Večernice*, *Koledar družbe sv. Mohorja*, v zagrebškem *Arhivu za povestnico jugoslavensku* je objavljala odgovore »o starinah in zgodovinskih poročilih posameznih krajev in okrožij« (Rutar 1883: 332), si dopisoval s tedaj vidnimi jezikoslovci hebrejščine (Samuel David Luzzatto), italijanščine (Graziadio I. Ascoli), globlje stike pa je navezal s pomembnimi možmi tedanje dobe (G. Einspieler, A. M. Slomšek, J. Bleiweis), prek katerih je dobil vpogled v slovensko narodno prizadevanje. To ga je spodbudilo, da se je lotil tudi književnosti in zgodovinopisja. Napisal ali iz tujih jezikov je prevedel veliko šolskih, mladinskih in splošno vzgojnih knjig (*Abecednik za šole po mestih*, Trst 1846; *26 povesti za mlade*, Gorica 1847; *Sto povestic, berilo za otroke*, Trst 1852, itd.), komentiral, prevajal in pisal je o verski in nabožni tematiki. Na tem mestu lahko opozorimo na njegovo najobsežnejšo knjigo, in sicer na 1397 straneh napisano *Kristusovo življenje in smrt v premišljevanjih in molitvah* (Celovec, MD 1868, 1873), prirejeno po Gašperju Erhardu. Od mnogih zgodovinskih in biografskih spisov so pomembnejši: *Marija Cel nad Kanalom, kratak pregled božje poti* (1853), *Zgodovina goriškega Centralnega semenišča* (1868), *Zgodovina Goriške nadškofije* (1882). V *Foliumu goriške nadškofije* je objavil kratke zgodovine župnij Koprivnega (Capriva), Kanala, Romansa (Romans d'Isonzo), Šempasa, Šempetra, Fiumicella, Prvačine, Ločnika (Lucinico), Gradišča ob Soči (Gradisca d'Isonzo), Sv. Lucije (Most na Soči), Vileša (Villesse), Batuj, Ogleja (Aquilaia) in Ruta. Kot pisec farnih kronik v latinščini je deloval kot »pošten raziskovalec zahodnoslovenske krajevnne preteklosti« (Marušič 2002: 131), čeprav ga kasnejši zgodovinarji (op. a. Grafenauer) uvrščajo med nekritične diletante, za katerimi so kasneje stopali izšolani zgodovinarji (Simon Rutar, France Kos). Kot biograf je raziskoval življenje goriškega misijonarja Janeza Krstnika Mesarja, pisal o Valentinu Staniču, dekanu Stibieli, pesniku Matevžu Hladniku, sodeloval tudi pri Slom-

De bibliothecis v Škrabčevi knjižnici na Kostanjevici (foto: P. Kolenc).

škovemu Djanju svetnikov božjih. Jezikoslovna vprašanja (*Rezijansko narečje, O začetku Slovanov, Našim puristom*) je obravnaval v številnih člankih. Najpomembnejše delo pa je njegova hebrejska slovnica z naslovom *Specimina lectionis scripturae hebraicae*, ki je prvič izšla v Gorici leta 1853 in v popravljeni različici sedem let kasneje. Številna Kociančičeva dela ostajajo žal še vedno zgolj v rokopisni obliki: Slovensko-nemški slovar, Turško-nemški slovar, Etiopsko-latinski slovar, Staroslovenska slovnica, itd. (Kolenc 2015: 37–40).

Večji del njegove zapuščine danes hrani Semeniška knjižnica v Gorici. S številnimi publikacijami, ki jih je napisal, prevedel ali nanje zgolj opozarjal, je skušal postaviti slovenščino ob bok jezikom, ki so tedaj odzvanjali po Goriški. Narodni preporod je spodbujal z javno rabo slovenščine. Nase je opozoril tudi kot bibliotekar semeniške knjižnice, v kateri je preživel številne proste ure svojega življenja vse do smrti, ko ga je dejansko sredi »spomina človeštva« 5. aprila 1883 doletela kap, umrl je štiri dni pozneje (Kolenc 2015: 55).

Slovenska identiteta in Centralno bogoslovno semenišče v Gorici

V 19. stoletju je pri vzpostavljanju slovenske identitete v Gorici imelo pomembno vlogo centralno bogoslovno semenišče. V njem so se izobraževali in bivali bodoči bogoslovci iz vseh škofij tedanje goriške metropolije.⁷ Čeprav semenišče ni podeljevalo akademskih naslovov, je bilo edina univerzitetna ustanova na Primorskem, ki je omogočila mladim duhovnikom, da niso odhajali v oddaljeni Gradec ali na Dunaj. Poudarimo lahko, da so bili v prvem obdobju skoraj vsi semeniški profesorji Slovenci. Bogoslovno semenišče je dobilo pomen, ko je bil po letu 1840 uveden tečaj slovenskega jezika za bogoslovce, kar je bil zagotovo rezultat prizadevanj duhovščine, ki je pravočasno zaznala pomen prisotnosti slovenskega jezika v goriški javnosti. Duša semeniške dejavnosti je v tistem času že postal vipavski rojak, profesor in duhovnik Štefan Kociančič, »mož neutrudnega študija, obsežnega znanja, poliglot, zgodovinar, biblični strokovnjak, pesnik, prevajalec, ljubitelj knjig, predvsem pa pobožen in kreposten mož [...] bolj odmaknjen javnosti kakor svetovljan« (Kralj 1984: 30).

O zgodovini semenišča so med letoma 1868 in 1869 izhajale zgodovinske črtice v publikaciji *Folium dioecesanum Tergesti*,⁸ v katerih je Štefan Kociančič opisal tudi delovanje semeniške knjižnice do leta 1868. Škofijsko semenišče je že od ustanovitve leta 1757, ko je delovalo kot duhovniški dom, imelo svojo knjižnico, katere prvotni fond je pripisati zaslugam grofa Karla Mihaela Attemsa, prvega goriškega knezoškofa in metropolita. Skupaj s semeniščem je bila knjižnica leta 1783 ukinjena, ko je Jožef II. v skladu s svojimi reformami v Gradcu ustanovil skupno semenišče za Primorsko, Štajersko, Kranjsko in Koroško. Tedaj je del knjig iz knjižnice duhovniškega doma končal v novem semenišču v Gradcu, del so jih prodali, preostale pa so namenili za odpadni papir (Fabbro 1984: 45). Z dekretom avstrijskega cesarja iz leta 1814 je bilo semenišče po obnovi ponov-

no odprto leta 1818. V novoodprtem semenišču je bilo uradnih predmetov le šest. Programe in knjige zanje je v skladu z napotki o izobraževanju duhovščine, ki jih je podal Jožef II., predpisala tedanja oblast. Vloga, ki jo je avstrijska oblast hotela dati novemu semenišču, je bila posebej pomembna, saj je moralo semenišče zbrati pod svoje okrilje zapuščino različnih zavodov, ki so bili v preteklosti nosilci verske izobrazbe na Goriškem. Pri tem so imeli najpomembnejšo vlogo jezuiti, ki so od leta 1615 do šolskih reform Marije Terezije bdeli nad srednješolsko in visokošolsko izobrazbo.

Semeniška knjižnica

Na začetku je bila uveljavitev dejavnosti semenišča kljub naporom oblasti za uspešno izpeljavo študijev počasna in težka. Poučevanje teologije se je začelo, ne da bi učitelji in gojenci semenišča imeli na razpolago organsko knjižnico, ki bi skrbela za ustrezno literaturo. Tega problema se je zavedalo tudi vodstvo semenišča, vendar je pri tej rešitvi največjo oviro pomenilo pomanjkanje sredstev za izgradnjo ustreznega knjižničnega fonda. Letna dotacija v višini 200 goldinarjev, ki jo je kasneje odobril škofijski urad, je omogočila reden dotok le najpomembnejših teoloških del (Podreka 1985: 19). Postopoma je knjižnica svoj fond oblikovala na podlagi številnih darov, ki so prihajali v semenišče.⁹ Ti so sestavljali najstarejše jedro knjižnice, imenovano *Specialni fond*.

Knjižnica ni imela stalnega bibliotekarja, delo v njej je prostovoljno opravljal eden od semeniških profesorjev, ki je poleg tega še predaval. Rektor je namreč menil, da stalni bibliotekar ni potreben, saj se knjižnica skoraj ne uporablja, razen v času, ko se prevzema in deli učbenike ob začetku oziroma koncu študijskega leta. Do leta 1824 je semeniški profesor Antonij Paetani skrbel za knjižnico in uredil knjige v štiri tematske sklope. Začel je tudi z izdelavo seznama knjig, ki pa ga ni dokončal. Med leti 1824 in 1828 je

⁷ Tržaško-kopske, poreško-puljske in krške škofije.

⁸ *Historia Seminarii centralis Goritiensis, V: Folium Dioecesanum Tergeste* 1868, 141–145, 163–168, 173–181, 189–195; 1869, 1–9, 17–22, 49–51, 56–59, 76–77, 85–89, 103–109, 139–142, 153–159.

⁹ Dar nadškofa Attemsa, škofa Inzaghija, knjige in rokopisi iz starih dominikanskih samostanov v Kopru in Poreču, zapuščina jezuita Giacomina Reyssa, matematika Gian Giuseppe Barzellanija, župnika Jožefa Grmeka in knjige iz goriške licejske knjižnice. Semeniški profesor Antonio Paetani je semenišču podaril zbirke kaldejskih in sirskih besedil in Talmudsko-rabinsko-kaldejski slovar (Fabbro 1985: 45).

profesor pastoralne teologije in prostovoljni bibliotekar Peter Filley izdelal abecedni katalog za celotni fond knjižnice, ki je tedaj vsebovala 3310 knjižnih del v 6360 zvezkih. Ni nam znano, ali je omenjeni bibliotekar poznal *Instrukcijo, prepisano za vse univerzitetne in licejske knjižnice*,¹⁰ enega od najstarejših državnih ukrepov na področju bibliotekarstva v Avstriji, ki ga je z dekretom št. 628 z dne 30. aprila 1778 prepisala dvorna študijska komisija in ki je obsegala obvezna navodila o razvrščanju knjig, o njihovi postavitvi in signiranju, o izdelavi knjižničnih katalogov ter o dostopnosti in uporabi knjižnice (Berčič 2007: 16) ter je bila obvezna za vse dotedanje in novoustanovljene univerzitetne knjižnice.

Čeprav so bile knjige zaradi prostorske stiske hranjene tudi v zabojih, je semeniška knjižnica nenehno rasla in do leta 1842 pridobila že več kot 10.000 zvezkov (Podreka 2000: 20–22). Za rast knjižnice so skrbeli tudi semeniščniki, ki so prav na pobudo Štefana Kociančiča zbirali denar in ga poslali skladu Matice Ilirske v Zagreb, s čemer je Semeniška knjižnica pridobila pravico do prejetja vseh knjig, ki jih je izdal ta sklad. Podobno pravico je knjižnica dobila tudi za knjige Družbe sv. Mohorja iz Celovca in ljubljanske Matice slovenske (Fabbro 1984: 47).

***De bibliothecis* – Kociančičeva nova navodila za bibliotekarje**

Leta 1851 je za semeniško knjižnico nastopilo novo obdobje. Kljub številnim obveznostim predstojnika katedre za sveto pismo in orientalske jezike je vodenje semeniške knjižnice prevzel Štefan Kociančič, ki se ji je posvetil z veliko mero strokovnosti. Kociančič se je zavedal pomena in vloge, ki jo mora imeti knjižnica, katere glavni smisel je, da skrbi za primerno in smiselno urejeno hrambo knjig ter jih v čim večjem številu ponudi svojim uporabnikom. Zato je bilo potrebno razvijati tedaj tako imenovano »knjižnično tehniko«, ki bi po Kociančičevem mnenju zaslužila naziv »bibliotekarska znanost« (Fabbro 1984: 46).

Vztrajno si je prizadeval za preureditev knjižnega fonda, ki je tedaj obsegal že 11.124 del v 17.020 zvezkih. Prav Kociančič je fond prvič strokovno razdelil na deset skupin oz. razredov¹¹ in uredil prvi listkovni katalog. Njemu gre pripisati vse zasluge, da se je knjižnična dejavnost razvijala tudi v strokovnem smislu. Leta 1875 je Kociančič v latinščini zapisal navodila za bibliotekarje *De bibliothecis praeprimis parochialibus rite ordinandis, dirigendis et conservandis brevis instructio* (1875)¹², ki jih je najprej objavil med letoma 1871 in 1875 kot krajše prispevke v *Folium dioecesanum Tergesti*¹³ in *Folium periodicum archidioeceseos Goritiensis*,¹⁴ leta 1875 pa je izdal celotno besedilo na dvainštiridesetih straneh (Kociančič 1875).¹⁵ Z omenjenim priročnikom je začrtal pravila za inventarizacijo, katalogizacijo in sestavo splošnih in posebnih seznamov vodenja knjižničnih fondov tako bogatih knjižnic kot tudi skromnih osebnih knjižnih zbirk.

S tem dejanjem je že v drugi polovici 19. stoletja v bibliotekarsko stroko vnesel katalogizacijska pravila, ki pa so se na Slovenskem, če izvzamemo (delno) upoštevanje *Avstrijske bibliotekarne instrukcije* iz leta 1778 ter kasnejših dopolnitev iz leta 1825 (*Nova splošna bibliotekarna instrukcija za univerzitetne, licejske in študijske knjižnice*, Berčič 2007: 20), sistematično razvila kasneje¹⁶ in prek drugih

¹⁰ *Instruktion vorgeschrieben für alle Universitäts- und Lycealbibliotheken* (prevod prepisa iz l. 1883, objavljen v priročniku F. Grassauerja: *Handbuch für Universitäts- und Studien-Bibliotheken (Instrukcija, ... 2007: 11–14)*.

¹¹ Fond knjig je razdelil v razrede, ki se nanašajo na (1) svetopisemski študij, (2) dela očetov in patristiko, (3) cerkveno zgodovino, (4) kanonsko in civilno pravo, (5) dogmatično teologijo, (6) moralno in duhovno teologijo, (7) pastoralno teologijo, homiletiko in liturgiko, (8) svetovno zgodovino in geografijo, (9) filozofijo in pomožne vede ter razred (10) klasičnih latinskih, italijanskih in nemških avtorjev ter drugo. Knjige so bile postavljene na policah po skupinah od A do L (Podreka 2000: 23).

¹² Kratka navodila o urejanju knjižnic, načinu razvrščanja, vodenju in hranjenju gradiva.

¹³ *De bibliothecis parochialibus*, V: *Folium Dioecesanum Tergeste* 1871, 6–9, 21–23, 42–44, 60–62, 112–114.

¹⁴ *De bibliothecis*, V: *Folium Periodicum Archidioeceseos Goritiensis* 1875, 36–40, 55–59, 77–79, 84–87.

¹⁵ Danes enega od izvodov brošure hrani Škrabčeva knjižnica Frančiškanskega samostana Kostonjeva pri Novi Gorici.

¹⁶ Seveda so se posebej v 18. stoletju znotraj samostanskih knjižnic intenzivno razvijali različni načini popisovanja knjižničnega fonda (Bahor, 2009).

virov (poleg iz nemškega prostora tudi kasnejši vpliv francoskih ter anglo-ameriških katalogizacijskih pravilnikov) vplivala na razvoj bibliotekarske stroke v naših deželah. Spomnimo, da so bile šele dvanajst let po Kociančičevih pravilih, leta 1899, napisane *Pruske instrukcije*,¹⁷ ki so veljale za enega temeljnih predpisov za katalogizacijo (uvedle so načelo vodilnega samostalnika – substantivum regens v stvarni značnici) in se sprva uveljavile v pruskih knjižnicah ter se kasneje razširile tudi v slovenske dežele avstro-ogrske monarhije. Pomemben je tudi kasnejši vpliv anglo-ameriških katalogizacijskih pravil (AACR). Šele po drugi svetovni vojni, v letu 1947 (nova izdaja 1967) Slovenci dobimo prvi katalogizacijski pravilnik *Abecedni imenski katalog*, ki zaključuje obdobje *Pruskih instrukcij*. Kasnejši jugoslovanski priročnik *Eve Verona* (PPIAK)¹⁸ s številnimi konkretnimi primeri pri reševanju vprašanje značnice pa postane na polju bibliotekarstva temelj in zgled tudi drugim državam pri razvoj bibliotekarske stroke.

Kociančičeva navodila v prvem delu prinašajo zgodovinski pregled knjižnic (od prvih egiptovskih do evropskih knjižnic sodobnega časa), v nadaljevanju pa se posveti bibliotekarski tehniki, ki bi jo sam rad preimenoval v bibliotekarsko znanost. Pretežno nemška bibliotekarska šola, iz katere je črpal znanje, je bila osnova njegovemu bibliotekarskemu priročniku, kjer je vedo razdelil na dva dela: del o primernem razvrščanju knjig ter o skrbnem upravljanju s knjižnico. Ukvarjal se je z prostorom hrambe, knjižnimi omarami in policami ter razvrstitvijo, ki naj bi ustrezala tudi čutu za lepoto. Posebej natančno je razčlenil sestavo inventarne knjige ter popisa knjižnične vsebine oz. kataloga knjižnice:

¹⁷ Instruktionen fuer die alphabetischen Kataloge der Preussischen Bibliotheken. Pred njimi so na razvoj katalogizacijski pravilnikov vplivali številni narodni predpisi, pravilniki, ki so se razvijali v večjih državnih knjižnicah (Navodila za centralni katalog francoskih podržavljenih knjižnic, 1791; Panizzijev pravilnik izpeljan iz izdave kataloga knjižnice britanskega muzeja, 1841; ameriški Jewettov pravilnik iz leta 1852, leta 1876 je izšel Catterjev pravilnik, ki je tudi z opredelitvijo funkcij knjižničnega kataloga vplival tudi na kasnejša pariška načela sprejeta 1961 kot načela o funkciji in stroju abecednega imenskega kataloga, o določanju avtorstva in oblike značnice (Petek 2011).

¹⁸ *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* je v dveh delih izšel med letoma 1983 in 1986.

»Kako bo torej treba sestaviti katalog knjig, da bo odgovarjal svojemu namenu? Stvar sploh ni tako težka, kot bi si kdo mislil. Vzemi list ali več listov papirja, kolikor pač meniš, da je potrebno, jih poveži, da nastane, kot navadno pravimo zvežčič, in nanj s svinčnikom zariši črte in oddeli stolpca: enega za tekočo številko knjig in enega za označevanje števila zvezkov. Nato si pripravi, če bi seveda želel abecedni vrstni red knjig, približno toliko listkov, posem enakih, tj. vse iste velikosti, kolikor je del, ki jih je treba popisati. Ko si to predhodno pripravil, začni popis ali tako, da greš postopno od največjih knjig do najmanjših, ali obratno. In tako prvo knjigo, ki jo vzameš v roke, označi s številko 1 (kar je treba zaradi razlogov, ki bodo pojasnjeni pozneje, zaenkrat napraviti s svinčnikom) in v zvežčič, pripravljen prav za to, takoj vpiši pod številko 1 naslov dela, leto in kraj izdaje, obliko knjige, vezavo in število zvezkov, npr. takole:

1. *Biblia sacra vulgatae editionis, editio ordin. Bern. Galura facta. Oenip. 4.º (vel. Lex. 8.º) 1834-35, cor. (v. pell.) vol. 3.*
2. *Herders Conversations-Lexicon, Freiburg im Breisgau, 1854-57. 8.º hlbfrzbd. vol. 5 in tako naprej.*

Ko je to končano, naj se vsako v katalogu popisano delo, če kdo želi abecedni katalog, prepíše na posamične listke, ki se jih lahko, potem ko so vse knjige popisane, zlahka razvrsti po abecednem vrstnem redu. Tako sestavljeni katalog lahko služi za oštevilčeni seznam (*Nummern-Katalog ali Nummern-Repertorium*),¹ ki mu obenem lahko rečemo tudi *Inventar knjig*, saj iz njega že na prvi pogled lahko ugotovimo skupno število del in zvezkov. Če bi bilo treba pripisati tudi ceno knjig, dodamo katalogu še stolpec za »*florinte in solde*«.

Listke pa, ki smo jih uredili po abecednem redu, lahko imamo za abecedni katalog teh istih knjig, v katerem se, kadarkoli že bi dodali še druge knjige, nikoli ne more zmešati vrstni red; naslove novih knjig, ki jih na tak način vpišemo na listke, je treba samo ustaviti med druge listke tja, kamor določa abecedni vrstni red. Podobno tudi, če knjiga propade, če se zamenja z drugo ali se proda: tedaj je samo treba njen listek vzeti izmed preostalih in katalog ostane v preostalem delu neokrnjen in svojem vrstnem redu.« (Kociančič 2015: 16–17).

Slovensko bibliotekarstvo je z objavo Kociančičevih navodil *De bibliothecis*¹⁹ v slovenskem jeziku ustrezno ovrednotilo njegovo bibliotekarsko delo, kajti ni zanemarljivo, da se je pri pripravi katalogizacijskih pravil še posebej trudil, da bi vsakdo razumel in uresničeval njegov »model idealno urejene knjižnice«. Gre za nekakšnega samostojnega bibliotekarskega zanesenjaka in strokovnjaka samouka, ki s svojimi pravili, vsaj po dosedanjih raziskavah sodeč, ni uspel vplivati na širše tokove slovenske bibliotekarske stroke. Slednja je obrobje žal spregledala. Zato je bil z izdajo prevoda Kociančičevega priročnika *De bibliothecis* storjen velik prispevek, ki bo v zgodovinski pregled in razvoj katalogizacijskih pravilnikov na Slovenskem vnesel stroki do nedavnega nepoznano delo goriškega rojaka. Posebej so strokovne obravnave vredni številni Kociančičevi napotki, pri katerih se je spuščal tudi v najmanjše podrobnosti in v navodilih predlagal različne možnosti postavitve knjig glede na vsebino gradiva v knjižnici. Urejal in klasificiral je na tisoče knjig, ki jih je postavljal na lesene knjižne police, bil pa je pozoren tudi na estetski izgled postavljenih knjig. Štefan Kociančič se je pri pisanju bibliotekarskega priročnika naslanjal na nekatera že uveljavljena klasifikacijska merila²⁰ in strokovna bibliotekarska besedila. Poznal je številne nemške bibliotekarske priročnike: *Bildung des Bibliothekas* (1820) ter *Bibliothekstechnik* (1855), oba izšla v Leipzigu, ter priročnik *Theorie und Praxis der Bibliothekstechnik*, ki je leta 1863 izšel v Dresdnu (Kociančič 1875: 8–9). Naslanjal se je pretežno na nemško bibliotekarsko šolo.²¹ Obenem se je pri pisanju

navodil opiral predvsem na lastne izkušnje ter tako ustvaril pravila in ureditveni sistem vezan na glavne vsebinske usmeritve knjižničnega fonda semeniške knjižnice, ki pa je s svojim številnim specialnim fondom presegala okvire teoloških vsebin in postajala poleg študijske tudi znanstvena knjižnica.

VIRI IN LITERATURA:

- Bahor, S. 2009: *Skriti knjižni zakladi: pisna dediščina samostanskih in cerkvenih knjižnic v Sloveniji*. Ljubljana: NUK, Založba Tuma.
- Balič, J. 1887: Črtice iz Kociančičevega življenja. V: *Soča*, 30. 9. 1887, 1–2.
- Brata Miladinova: ljudske pesmi v slovenskem prevodu Štefana Kociančiča* (ur. in spremno besedo napisal Dragi Stefanija). (1984). Nova Gorica: Goriški muzej et al.
- Berčič, B. 2007: Avstrijska bibliotечna instrukcija iz leta 1778 in ljubljanska licejska knjižnica. *Knjižnica*, letn. 51, 15–21.
- Brecelj, M. 1973: Zapisek o Staniču. V: M. Brecelj (ur.), *Valentin Stanič*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 161–170.
- Fabbro, E. 1984: L'opera del bibliotecario. V: *Stefano Kociančič (1818–1883) un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di storia sociale e religiosa, 45–48.
- Instrukcija, predpisana za vse univerzitetne in licejske knjižnice z dvornim dekretom 30. aprila 1778, št. 628. 2007. V: *Knjižnica*, letn. 51, 11–14.
- Kociančič, Š. 1853: Cerkevno slovstvo na Goriškem. V: *Zgodnja danica*, 17. II., 28.
- Kociančič, Š. 1875: De bibliothecis. V: *Folium periodicum archidioeceseos Goritiensis*, Goritiae: Typ. Mailing, 36–40, 55–59, 77–79, 84–87.
- Kociančič, Š. 1871: De bibliothecis parochialibus. *Folium Dioecesanum Tergesti*, Tergeste: Typ. Weis, 6–9, 21–23, 42–44, 60–62, 112–114.
- Kociančič, Š. 1875: *De bibliothecis praeprimis parochialibus rite ordinandis, dirigendis et conservandis: brevis instructio*. Goritiae: Mailing, 42 str.
- Kolenc, P. 2015: Štefan Kociančič (1818–1883) in njegov doprinos k bibliotekarstvu. V: P. Kolenc (ur.), *Štefan Kociančič, Knjižnice. Kratko navodilo*

¹⁹ Izdala jih je leta 2015 Lavričeva knjižnica Ajdovščina v sodelovanju z Raziskovalno postajo ZRC SAZU v Novi Gorici. Prevod iz latinščine je pripravil prof. Bogomir Trošt.

²⁰ Tu je mišljena t. i. Kasiodorjeva hierarhija znanosti na čelu z Biblijo, bibličnimi znanostmi in teologijo ter različno razporejenimi disciplinami triviuma (gramatika, dialektika oziroma filozofija in retorika) in quadriviuma (glasba, aritmetika, geometrija in astronomija) (Svoljšak 2005: 205).

²¹ Schrettinger, *Versuch eines vollständigen Lehrbuches der Bibliothekswissenschaft* priročnik je izšel v Munchnu leta 1829. Poznal je tudi druge avtorje, ki jih navaja tudi v navodilih: Molbech, Constantin, Schmid, Budik, Falkenstein, Wilken, Zoller, Petzholdt in posebej Seinzinger.

- o tem, kako pravilno urediti, upravljati in ohranjati knjižnice, predvsem župnijske. Ajdovščina, Nova Gorica: Lavričeva knjižnica, ZRC SAZU, Raziskovalna postaja, 35–61.
- Kralj, F. 1984: La personalità ecclesiastica. V: S. Tavano (ur.), *Stefano Kociančič (1818–1883) un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*, Gorizia: Istituto di storia sociale e religiosa, 21–30.
- Logar, J. 1970: *Uvod v bibliografijo*. Ljubljana: NUK.
- Marušič, B. 1979: Prvi slovenski goriški tednik Domovina. V: *Zbornik Goriške knjižnice Franceta Bevka: ob njeni tridesetletnici*. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka, 117–128.
- Marušič, B. 1984: Bibliografia delle opere in Sloveno. V: S. Tavano (ur.), *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 112–130.
- Marušič, B. 1984a: *Bibliografia delle opere in ebraico*. V: S. Tavano (ur.), *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 109.
- Marušič, B. 1984b: *Il contributo alla cultura Slovena*. V: S. Tavano (ur.), *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 37–44.
- Marušič, B. 1985: Goriška Furlanija v delih Štefana Kociančiča. V: *Primorski čas pretekli*. Koper: Založba Lipa, 266–279.
- Marušič, B. 2001: *Skozi preteklost Goriške: ob tisočletnici prve omembe Gorice in Solkana ter ob tisočletnici zametka Goriške*. Nova Gorica: Mestna občina.
- Marušič, B. 2002: Štefan Kociančič. V: *Gorica in njena grofija*. Gorica: Goriška pokrajina, str. 130–131.
- Marušič, B. 2006: Štefan Kociančič (1818–1883) in njegov pomen za Slovence. V *Prispevki k Primorski biografiki*, 47–58.
- Petek, M. 1998: Nekaj pomembnejših pravilnikov za katalogizacijo. V: *Zbornik razprav: 10 let Oddelka za bibliotekarstvo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 231–242.
- Petek, M. 2011: Knjiga kot predmet katalogizacije. *Knjižničarske novice* 21(6), 4–7.
- Podgornik, F. 1883: Štefan Kociančič II. *Ljubljanski zvon*, 398–401.
- Podreka, M. 2000: *Semeniška knjižnica v Gorici: diplomatska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
- Premk, F. 1997: Štefan Kociančič, pozabljeni slovenski genij? *Revija SRP: svoboda, resnica, pogum*, št. 96, 82–89.
- Rijavec, M. 1982: Kociančič Štefan. V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, 8. sn., Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 82–84.
- Rutar, S. 1883: Štefan Kociančič I. V: *Ljubljanski zvon*, 331–335.
- Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. 1984. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa.
- Svoljšak, S. 2005: Pregled nekaterih historičnih sistemov organizacije znanja in klasifikacije: s posebnim poudarkom na vsebinskih ureditvah samostanskih knjižnic. V: *Knjižnica*, 49/1–2, 203–215.
- Tamani, G. 1984: *L'attività di semitista*, V: *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 31–35.
- Tavano, S. 1984: *Gli scrittori di Stefano Kociančič sulle antichità cristiane*, V: *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 49–76.
- Tavano, L. 1984: *Lo storico regionale*, V: *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 77–88.
- Tavano, S. 1984: *Bibliografia in latino*, V: *Stefano Kociančič (1818–1883): un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*. Gorizia: Istituto di Storia Sociale e Religiosa, 103–107.
- Tavano, L. 2002: Gorica, središče nove nadškofije. V: B. Marušič ... et al., *Gorizia 1001–2002: Slovenci v Gorici = Gli Sloveni di Gorizia*. Gorica: SLORI, 228–251.